כיתה ח' | היסטוריה | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | ממלכתי וחמ"ד: לפי תוכניות ההיסטוריה לכיתה ח'

אזרחים שווים? האמנציפציה של יהודי צרפת

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו מהי אמנציפציה ומתי ניתנה ליהודי צרפת
- התלמידים יקראו קטע מנאום קלרמון-טונר ויסבירו את "המחיר" שבו
- התלמידים יכירו את אספת הנכבדים והסנהדרין של נפוליאון ואת מטרותיהם

📜 המקור (מנאום הרוזן דה קלרמון-טונר, 23 בדצמבר 1789)

קטע מהנאום (בתרגום לעברית, כפי שמופיע בוויקיפדיה העברית)

> עלינו לשלול הכל מהיהודים כאומה ולתת להם הכל כיחידים. עלינו לבטל את ההכרה בשופטיהם; צריך שיוכפפו רק לשופטינו שלנו.

📖 הסבר למורה

אמנציפציה פירושה שחרור: מתן שוויון זכויות אזרחי, שחרור מהגבלות משפטיות וביטול איסורים מיוחדים. עם פרוץ המהפכה חיו בצרפת כ-40,000 יהודים: כ-35,000 אשכנזים, רובם באלזס-לורן, וכ-5,000 בדרום צרפת ובבורדו, רובם ספרדים.

בדיון באספה הלאומית ב-23 בדצמבר 1789 אמר הרוזן דה קלרמון-טונר, שתמך בשוויון זכויות, את המשפט המפורסם: "עלינו לשלול הכל מהיהודים כאומה ולתת להם הכל כיחידים". כלומר: כל יהודי יהיה אזרח שווה, אבל הקהילה היהודית לא תהיה גוף עצמאי עם שופטים וחוקים משלה.

ב-27 בספטמבר 1791 הכריזה האספה הלאומית על שוויון זכויות מלא ליהודים. לפי תוכנית הלימודים, זו האמנציפציה: שוויון זכויות ליהודים כיחידים וביטול האוטונומיה של הקהילה.

נפוליאון רצה לשלב את היהודים בקיסרות שלו ולפקח עליהם. ביולי 1806 כינס בפריז את מנהיגי היהודים (אספת הנכבדים) והציג להם שתים עשרה שאלות, למשל: האם מותרת ליהודים פוליגמיה? האם מותרים גירושים, והאם יש להם תוקף כשלא אושרו בידי המדינה? מה דעת ההלכה על נישואי תערובת? אחר כך כונסה "סנהדרין" של 71 חברים, כמניין הסנהדרין ההיסטורית, ובראשה עמד הרב יוסף דוד זינצהיים. מטרתה הייתה לאשר את התשובות.

השאלה שנשארת פתוחה, והיא השאלה הגדולה של היחידה: האם אפשר להיות אזרח שווה ועדיין לשמור על זהות יהודית מיוחדת? יהודים שונים ענו עליה בדרכים שונות.

זרמים: מתאים לממלכתי ולחמ"ד. בממלכתי, היחידה בנויה לפי מפרט התכנים לכיתה ח' (הנאורות והמהפכות; היהודים במהפכה הצרפתית ובמשטר הבונפרטיסטי). בחמ"ד, תוכנית כיתה ח' כוללת את

המהפכה הצרפתית, הצהרת זכויות האדם והאזרח והמאבק לאמנציפציה של היהודים.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, דף המקור, כרטיסים עם שלוש משתים עשרה השאלות של נפוליאון, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שאלה: "בית ספר מציע לך מלגה מלאה, בתנאי שתוותר על הקבוצה שלך. האם תסכים?" מכאן לדילמה של האמנציפציה.
2. **הסבר (10 דק'):** מסבירים מהי אמנציפציה ומציגים את המספרים (40,000 יהודים, אשכנזים וספרדים) ואת התאריכים 1789 ו-1791.
3. **קריאת מקור (12 דק'):** קוראים את קטע הנאום. מסמנים בצבע אחד מה היהודים מקבלים, ובצבע אחר על מה הם מוותרים.
4. **השאלות של נפוליאון (8 דק'):** בקבוצות: כל קבוצה מקבלת שאלה אחת מהשאלות של נפוליאון ומנסחת "תשובה" של אספת הנכבדים. דנים: מה נפוליאון רצה לבדוק?
5. **עבודה אישית וסיכום (10 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה; כל תלמיד כותב תשובה לשאלה הגדולה (משימה 7).

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- מהי אמנציפציה?
- מתי קיבלו יהודי צרפת שוויון זכויות מלא?
- מה הייתה מטרת הסנהדרין שכינס נפוליאון?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- מה פירוש "לתת הכל כיחידים ולשלול הכל כאומה"? מה המחיר שבזה?
- למה לדעתכם נפוליאון בחר לקרוא לאספה דווקא "סנהדרין"?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם שוויון זכויות מחייב לוותר על זהות קבוצתית? נמקו את עמדתכם.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב תשובה של שתי שורות לשאלה הגדולה של היחידה.

💡 הערות למורה

בדיון כדאי להציג את שני הצדדים: יהודי צרפת קיבלו את האמנציפציה בהתלהבות וראו בה מפנה היסטורי; ובאותו זמן היו לה מחירים (ביטול האוטונומיה של הקהילה).

בחמ"ד אפשר להרחיב על תגובות של רבנים לאמנציפציה ולהשכלה. בממלכתי אפשר לחבר לשאלת זכויות מיעוטים במדינה דמוקרטית.

הקטע מהנאום מובא בתרגום שבוויקיפדיה העברית; ניסוחו בספרי הלימוד עשוי להיות מעט שונה.

📝 בדף העבודה

האמנציפציה: מה מקבלים ומה משלמים: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- אמנציפציה ליהודים (ויקיפדיה)
- יהדות צרפת (ויקיפדיה)
- הסנהדרין של פריז (ויקיפדיה)
- מפרט התכנים לכיתה ח', היסטוריה ממלכתי
- תוכנית כיתה ח', היסטוריה חמ"ד

מחוון: האמנציפציה: מה מקבלים ומה משלמים

1. ב. מתן שוויון זכויות אזרחי וביטול הגבלות מיוחדות.
2. 40,000; 27 בספטמבר 1791.
3. מקבלים: שוויון זכויות מלא ככל אזרח צרפתי (כיחידים). מוותרים: על קיום כקבוצה לאומית נפרדת, עם מוסדות, שופטים וחוקים משלה.
4. שהקהילה לא תוכל לשפוט את חבריה בבית דין משלה בענייני המדינה; היהודים יהיו כפופים רק לבתי המשפט של המדינה.
5. למשל: לפקח על היהודים ולשלב אותם בקיסרות; לקבל אישור דתי שהיהודים יכולים "לתאם את אמונתם עם חובותיהם כצרפתים"; לרכוש את אהדתם.
6. 71, כמניין החברים בסנהדרין ההיסטורית.
7. לקבל כל עמדה מנומקת עם דוגמה (למשל קלרמון-טונר, 1791, נפוליאון). תשובה מצוינת מציגה גם את הצד השני.